

לקט הגיגים בנושא "שלום"

א. "ויצא הראשון אדמוני כלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו" (בראשית כ"ה, כה)

"תנא שלום נתן בשע'ו אותיות (לשון "שוע") וכו' מלמד, שכל הרודף שלום – אין תפילתו חוזרת ריקם. אלא מעתה דכתיב "עשו" הכי נמי דשלום הוא. התם נמי אמ', ומה בשעה שכתוב בשמו שלום, הוא מרעיש את המדינות מפני ועל חרבך תחיה (בראשית כ"ז, מ) אם אינו כתוב, על אחת כמה וכמה". (כלה רבתי, פרק ג)

בספר "טיול בפרדס" (ח"א, ערך בורא) להגה"צ משאמלויא ר' שלמה זלמן עהרענרייך זצ"ל הי"ד! מבאר את משמעות "שלום" בשמו של "עשו": "והנה בכל דור ודור עומדים עלינו לבלותינו והקב"ה מצילנו מידם. כי שורש האומות הוא עשו הרשע, אך כשהשי"ת אינו מניחו להרע לנו אז הוא ית' סופר את מספר שמו שהוא "שלום" וע"ז הוא בשלום אתנו ואינו עושה לנו הרעה. ונלע"ד דע"ז שישראל מרבים שלום זה עם זה ואין בהם מחלוקת, אז גורם השלום שבשמו של עשו שגם הם אינם עושים לנו רע והם שלמים אתנו, ממילא אין לנו לירא מעשו, אם יש לנו שלום, וזהו 'ונתתי שלום בארץ' – על ידי שיהא שלום אצלכם, ממילא יושבתם ואין מחרידי' (ויקרא כ"ו, ו) כי לא יבואו אומות העולם להרע לכם, כי השי"ת ישים בשמו של עשו שלום".

הרעיון שהעלה הרהמ"ח כי קיימת תלות בין היחסים בתוך עצמנו ולבין יחס האומות אלינו, לטוב ולמוטב, כבר מצוי בפירש"י עה"פ "בשלום יחדו אשכבה ואישן" (תהלים ד', ט) וז"ל: "אם היו ישראל בשלום יחדיו עמי, הייתי שוכב וישן בטח ולא הייתי ירא מכל צר ואויב".

ב. "ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" (תהלים כ"ט, יא)

שנינו במסכת ביצה (כ"ה, ע"ב): "תנא משמיה דר' מאיר מפני מה נתנה תורה לישראל, מפני שהן עזין" [ונתנה להם תורה שיעסקו בה והיא מתשת כחם ומכנעת לבם" – רש"י]. בהמשך לכך יתפרש הפסוק: "ה' עז לעמו יתן", היינו מידת העזות, לפיכך "ה' יברך את עמו בשלום", היינו בשלום של תורה, כמו שאמרו (ספרי, פי נשא מב): "וישם לך שלום – זה שלום תורה, שני ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

ג. "אני שלום וכי אדבר המה למלחמה" (תהלים ק"כ, ז)

את הפסוק "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (בראשית כ"ה, כח) פירש הרמב"ן: "כי הוא מליצה, יאמר כי עשו יציד' בפי אביו, יכנה האיש במעשהו לתדירותו. וכמוהו "שבתך בתוך מרמה" (ירמיה ט', ה). וכן "ואני תפלה" (תהלים ק"ט, ד)."

1. לתולדותיו ראה ספר ראב"ן עם פי' אבן שלמה, בדף האחרון.

לאמור; לא "שבתך בתוך אנשי מרמה" ולא "ואני בפני תפלה", כי אם שם העצם, להדגיש כי המרמה, ולהבדיל התפילה, הן ממהותם ובהן יכונו. בהמשך למרגלית זו שדלה לנו רבינו הגדול יתפרש גם הפסוק: "אני שלום", לא "אני לשלום" ולא "אני נושא עיני לשלום" אלא **אני הוא השלום!** כל הגיגי ומעשיי הם שלום. כך מעיד על עצמו דוד מלכנו, המצטייר לעינינו, לא אחת, כאיש שואף מלחמה וכיבוש.

ד. "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג', יח)

הרמב"ם מסיים את הלכות חנוכה בזו הלשון: "גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר 'דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום'". מרהיטת לשונו נראה, שביאר את הכתוב במשמעות "וכל נתיבותיה לשלום", לאמור כל נתיבותיה מוליכות לעשות שלום בעולם. ואכן כך פירש הגר"א את רישא דקרא: "דרכיה דרכי נעם". כלומר שדרכי התורה הם דרכים **לבא לנועם** כמו שנאמר (תהלים כ"ז, ד) "לחזות בנעם ה'".

ועוד זאת. הן ידוע הבדל בין "דרך" שהיא להילוך הרבים ל"נתיב" שנועד ליחידים. כך גם בתורה, ישנה דרך הרבים, והן גופי מצוות התורה, ועם זה קיימים נתיבים, דרכי התנהגות ליחידים שאינן נחלת הכלל, כפי שנאמר בהלכות שונות: "ירא שמים יחמיר לעצמו", "וירא שמים יוצא ידי שניהם" וכדומה. ולעתים, כפי שמוכיחה המציאות, אורח היחידים גורם ללעג ולמחלוקת. אך לא כך דרכה של תורה, לא זו – "דרכיה דרכי נעם" – אלא אף זו – "וכל נתיבותיה שלום".

ה. "אמר ר' שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כ"ט, יא) 'ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום'" (סוף מסכת עוקצין)

חתימת ששה סדרי משנה במאמרו של ר' שמעון בן חלפתא "בא להמתיק ולעורר הלבבות שאע"פ שהמשניות מלאים ממחלוקת שהייתה בין החכמים ופן יעלה על לב הנמהר כי מחלוקותיהם היתה מריבה ומצה, אמר כי לא כן הוא שעוז התורה כלי מלא ברכת ה', הוא השלום, אין בה שמץ ריב וחלוק לבבות... ומלבד כל אלה ראוייה כל חתימה שתהא בשלום, כמו שסידרו אנשי כנה"ג בתפילה. ועל כן כמו שהעבודה היא התפילה נחתמת בשלום, כך התורה ראוייה שתהא חתימתה בשלום. וכן בתורה כשצוה הקב"ה לברך את עמו ישראל ע"י כהנים חתם ברכתם בשלום, והנה תמצא כי החתימה היא מעין הפתיחה² דפתח ודרש "מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" והם המברכים את עמו ישראל בשלום" (תוספות יו"ט, שם).

על הקשר ההדוק שבין ברכה לשלום מצביע כבר "בעל הטורים" (במדבר ו', כג) ברמזיו: "כ"ה פעמים לשון ברכה בחומש וכ"ה פעמים שלום בחומש" (ראה הפירוט בהערתנו, שם) **ולכן מתחילה ברכת כהנים בברכה ומסיימת בשלום.** וזהו 'ה' יברך את עמו בשלום'". ולא עוד, אלא גם הפסוק "שמע ישראל" מספר אותיותיו הוא כ"ה³ (בעה"ט, שם), ללמדך שע"י ייחוד השם זוכין ישראל לברכת שלום, כמו שנאמר (שם שם, כז): "ושמו את שמי (=שלום) על בני ישראל ואני אברכם".

2. ב"סדר תפילת כל השנה" (רמב"ם סוף ספר "אהבה") גם בפתח תפילת שחרית קורין את מאמרו של ר' אלעזר בשם ר' חנינא "תי"ח מרבים שלום בעולם שני (ישעיה נ"ד, יג) יוכל בניך למודי ה'" וכי' (ברכות, ס"ד, ע"א). נמצא שגם בתפילה החתימה היא מעין הפתיחה – שלום.

3. וכן ברכת "ישא... שלום" אותיותיה כ"ה (בעה"ט, שם).

ו. "והאמת והשלום אהבו" (זכריה ח', יט)

"א"ד סימון בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות. מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא. הה"ד (תהלים פ"ה, יא) 'חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו'. חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים. צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה. מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח', יב) ותשלך אמת ארצה". (בראשית רבה, פ"ח, ו)

הגאון האדרי"ת⁴ ביאר מאמר מופלא זה בטוב טעם, וז"ל: "וביארתי בליקוטים מכמה שנים בעה"י, מ"ט חטאה האמת יותר משלום. אבל כבר אמרו תז"ל ביבמות ס"ה, ע"ב מותר לשנות מפני השלום, אי"כ אתי שפיר דלמען השלום מותר לאמר שקר, אי"כ אין חשש של הקטטה ששלום התנגד לזה, ע"כ הסכימו שלושה; חסד וצדק ושלום, נגד האמת לבדה⁵. אולם זה רק בגלות המר ובעוה"ז שכולו קטטות ושקרים, כתוב בזה יותר האמת נעדרת' (ישעיה נ"ט, טו) (כדרז"ל [סנהדרין צ"ז, ע"א] שנעשה עדרים עדרים, שיעשו חבורות שיהיו אמת אבל רובא דרובא שקרים בעוה"ר) אבל כאשר יתקן העולם במלכות שדי, אז תשוב האמת לאיתנה וכנבואת זכריה (ח', יט) 'והאמת והשלום אהבו, וע"ז באו הרמזים (בבעה"ט) 'אתי מלבנון תבואי [רי"ת אמת] (שה"ש ד', ח), 'תשורי מראש אמונה' (שם ד', ח) [סי"ת אמת] שנאמרו בקיבוץ גלויות".

ויה"ר שנזכה במהרה בימינו לשלום אמת וארצנו תשכון לבטח!

4. בספר "עטרות אד"ר", פירוש על "בעל הטורים" (נדפס בהוצ' חדשה של בעה"ט ממחדי שלישיית ואילך), עמ' ב.

5. עפ"ז פרשנו את הפסוקים במגילת אסתר (ט, ל-לא): "וישלח ספרים... דברי שלום ואמת לקיים את מי הפרים האלה בזמניהם...". לפי מסקנת הגמרא ביבמות י"ד, ע"א אין בתקנת זמנים שונים לקריאת מגילה משום 'לא תתגודדו', עיי"ש, וא"כ אין לשנות 'מפני חשש מחלוקת' (עין פסחים נ"א, ע"ב) ודרכי שלום, לפיכך הם "דברי שלום ואמת" (ועיין ב"משך חכמה" מה שכתב לפרש בדרך שונה).